

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет будівництва і архітектури

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ ТА ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ

Методичні рекомендації до семінарських занять
для студентів всіх спеціальностей очної форми навчання

КИЇВ 2023

УДК 1(091)

Ч-75

Укладачі: І.В. Чорноморденко, д-р філос. наук, професор
Н.М. Лакуша, канд. філос. наук, доцент
О.А. Гринько, канд. філос. наук, доцент
Н. А. Крицька, асистент

Рецензент: Гоцалюк А.А., д-р філос. наук, професор

Відповідальний за випуск І.В. Чорноморденко, д-р філос. наук,
професор, завідувач кафедри філософії

*Затверджено на засіданні кафедри філософії, протокол № 9
від 09 березня 2023 р.*

В авторській редакції.

Історія філософії та філософської думки / Укладачі:
І.В. Чорноморденко, Н.М. Лакуша, О.А. Гринько, Н. А. Крицька - К.:
КНУБА, 2023. – 32 с.

Містять теми семінарських занять, теми рефератів, теми есе та
тестові завдання для перевірки знань студентів.

Призначено для студентів всіх спеціальностей очної форми навчання.

© КНУБА, 2023

ЗМІСТ

1. Загальні положення.....	4
2. Теми семінарських занять.....	6
3. Теми есе.....	15
4. Теми рефератів.....	16
5. Тестові завдання.....	20
6. Список рекомендованої літератури.....	29

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Філософія – це життя, в якому немає в готовому вигляді зразків, стереотипів, відсутні шаблони, на які треба озиратися і діяти відповідно до них.

В сучасному інформаційному суспільстві філософія постає в новій іпостасі. Саме філософія формує світогляд людини, узагальнює знання, розвиває критичне мислення, свободу мислення, навчає відстоювати свої погляди. Допомогає людині у величезному потоці інформації виокремлювати потрібну, необхідну, достовірну інформацію.

Філософія розглядає найважливіші питання – сенс життя людини, його цінність, пошуки свого особистого, неповторного шляху. Ці питання відіграють важливу роль в становленні молодого покоління. Сучасний світ потребує креативних, творчих людей, з оригінальним мисленням, які діють рішуче та вміють передбачити кінцевий результат. Саме цьому навчає філософія. Філософія дає розуміння того, що людина є неповторною, унікальною особистістю і найвищою цінністю для якої, є сама людина та її життя.

Метою курсу «Історія філософії та філософської думки» є оволодіння студентами не лише загальнонауковими (філософськими) компетентностями, але і мистецтву співжиття в соціумі, формуванні системного наукового світогляду, наукової методології і професійної етики, осмислення її гуманістичної ролі, створення інтелектуального капіталу, необхідного для розвитку українського суспільства як в національному так і глобалізованому світі.

Вивчення курсу передбачає формування компетентностей студентів в результаті опануванні ними основних положень дисципліни

- Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного, демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини як громадянина України.
- Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії

філософії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про суспільство та його розвиток.

- Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
- Усвідомлення рівних можливостей, зокрема гендерних та побудова безбар'єрного суспільства.
- Здатність забезпечити формування у здобувачів освіти загальнолюдських цінностей та цінностей громадянського суспільства.

Результати навчання:

- Уміти використовувати інструменти демократичної правової держави в професійній та громадській діяльності, приймати рішення на підставі релевантних даних та сформованих ціннісних орієнтирів.
- Показувати навички самостійної роботи, демонструвати критичне та самокритичне мислення.
- Аналізувати суспільно й особистісно значущі світоглядні проблеми, усвідомлювати цінність захисту незалежності, територіальної цілісності та демократичного устрою України.
- Розуміти особливості комунікації, взаємодії та співпраці в міжнародному культурному та професійному контекстах.

2. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. Історія філософської думки стародавнього світу.

Практичне заняття 1. Вступ до філософії. Антична філософія.

1. Філософія та коло її проблем.
2. Світогляд та його історичні типи.
3. Назвіть і охарактеризуйте три періоди Античної філософії
4. Характерні риси і особливості античної філософії.
5. Основні філософські школи античної філософії.
6. Класичний період античної філософії
7. Філософія епохи еллінізму.

Питання для самоконтролю:

1. Причини і місце зародження філософії.
2. Хто першим започаткував термін «філософ».
3. Геракліт і його «Panta rei...»
4. Яке питання вважається основним в філософії.
5. Поясніть різницю між матеріалізмом та ідеалізмом.
6. Які основні структурні елементи світогляду.
7. Назвіть історичні типи світогляду. Охарактеризуйте кожен з цих типів.
8. Левкіпп і Демокріт як основоположники атомізму.
9. Який метод філософського дослідження використовував Сократ.
10. Яке місце в філософії Платона займає вчення про ідеї.
11. Які ключові концепції філософії Платона були втілені у вченні про державу.
12. «Форма» та «Матерія» як основні категорії філософії Аристотеля.
13. Сформулюйте етичну концепцію «золотої середини» за Аристотелем.
14. В чому полягала космологічна теорія Аристотеля.
15. Назвіть і охарактеризуйте найбільш відомих представників софістики.
16. До якої античної філософської школи належав Діоген Сінопський.
17. Сформулюйте основні положення філософії стоїцизму.

Практичне заняття 2. Середньовічна філософія.

1. Характерні риси і особливості філософії Середньовіччя.
2. Патристика. Філософія Августина Блаженного.
3. Схоластика. Філософське вчення Фоми (Томи) Аквінського.

4. Боротьба між номіналістами та реалістами.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть основні риси філософії середньовіччя.
2. Що таке теоцентризм.
3. В чому полягає суть концепції креаціонізму.
4. Які основні напрямки середньовічної філософії.
5. Що таке патристика. Назвіть її найбільш відомих представників.
6. Що таке Апологетика. Назвіть її найбільш відомих представників.
7. Що таке Божий град в філософії Августина Блаженного.
8. В чому полягає концепція часу Августина Блаженного.
9. Що таке схоластика, які її основні риси.
10. Які докази існування Бога формулює Тома Аквінський.
11. В чому полягає різниця між номіналістами та реалістами.
12. Кого прийнято називати «отцями Церкви»? Назвіть їх імена.
13. В чому полягала сутність поглядів реалістів. Назвіть їх імена.
14. В чому полягала сутність поглядів номіналістів. Назвіть їх імена.

Змістовний модуль 2. Філософія Нового часу.

Практичне заняття 3. Філософія епохи Відродження. Філософія Нового часу і доби Просвітництва. Німецька класична філософія.

1. Філософія епохи Відродження. Основні філософські школи та напрямки.
2. Загальна характеристика філософії Нового часу.
3. Філософський емпіризм (Ф. Бекон) та раціоналізм Нового часу (Р. Декарт).
4. Філософія Просвітництва. Основні ідеї
5. Німецька Класична Філософія та її значення
6. І. Кант – родоначальник Німецької Класичної Філософії
7. Категоричний імператив І. Канта

Питання для самоконтролю:

1. Що таке антропоцентризм.
2. В чому полягає концепція ренесансного гуманізму.
3. Що таке пантеїзм. Дайте визначення.
4. Назвіть основні ідеї пантеїстичної натурфілософії Д. Бруно.

5. Сформулюйте геліоцентричну концепцію М. Коперника. В чому її різниця з геоцентричною концепцією Аристотеля-Птолемея.
6. В чому полягала концепція «вченого незнання» М. Кузанського.
7. Охарактеризуйте філософський трактат «Державець» Макіавеллі. В чому його історичне значення.
8. Що означає термін «Утопія». Хто першим ввів його в обіг.
9. Що таке емпіризм. Хто започаткував цей філософський напрямок.
10. Дайте визначення раціоналізму. Назвіть його представників.
11. В чому полягала ідея «картезіанського сумніву».
12. В чому полягала полеміка про метод в філософії Нового часу.
13. Сформулюйте різницю між індуктивним і дедуктивним методами пізнання.
14. Сформулюйте основні ідеї філософії Просвітництва.
15. Назвіть найбільш відомих представників філософії Просвітництва.
16. В чому полягала сутність концепції суспільного договору.
17. Яких філософів відносять до Німецької Класичної Філософії.
18. Сформулюйте «категоричний імператив» І. Канта.
19. В чому полягає агностицизм І. Канта.
20. Сформулюйте закони діалектики за Гегелем.

Змістовий модуль 3. Сучасна філософія.

Практичне заняття 4. Сучасна світова філософія («Філософія життя», позитивізм, прагматизм, екзистенціалізм, марксизм).

1. Характерні риси і особливості сучасної світової філософії.
2. «Філософія життя» та її вплив на подальший розвиток світової філософії.
3. Філософія позитивізму та її еволюція: від першого позитивізму до постпозитивізму .
4. Філософія марксизму. Основні ідеї та їх вплив на світовий історичний процес.
5. Прагматизм і його характеристика.
6. Екзистенціальна філософія та її значення.

Питання для самоконтролю:

1. В чому різниця між «сцієнтизмом» та «антисцієнтизмом».
2. Що таке ірраціоналізм. Які філософські течії відносяться до цього напрямку.

3. Що таке волюнтаризм.
4. До якої філософської течії відноситься Ф. Ніцше.
5. Сформулюйте основні ідеї філософії Ф. Ніцше.
6. В чому полягають основні риси марксистської філософії
7. Що таке суспільно-економічна формація.
8. Марксизм – утопія чи наукова теорія.
9. Назвіть основні положення позитивізму.
10. Назвіть основні етапи розвитку позитивістської філософії.
11. Які філософські напрямки відносяться до сцієнтизму.
12. В чому різниця між релігійним і атеїстичним напрямками екзистенціалізму.
13. Як ви розумієте положення «існування передує сутності» в філософії екзистенціалізму.
14. Назвіть характерні риси філософії екзистенціалізму.
15. Хто є автором праці «Екзистенціалізм – це гуманізм».

Практичне заняття 5. Історія філософської думки в Україні.

1. Джерела української духовної культури.
2. Засади розвитку української філософії за часів Київської Русі.
3. Роль Братств в розвитку української освіти і культури.
4. Києво-Могилянська академія та її роль у розвитку філософії в Україні. Філософія Ф. Прокоповича.
5. Філософія Г. Сковороди та її значення.
6. Філософські погляди Т. Шевченка, Л. Українки та І. Франка.
7. Філософія серця П. Юркевича.
8. Теорія ноосфери В. Вернадського та її вплив на розвиток світової філософії.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть відомі Вам історичні документи часів Київської Русі.
2. Роль церковно-приходських шкіл і братств в освіті і культурі України.
3. Сформулюйте значення Києво-Могилянській академії в історії української філософії.
4. У чому полягають філософські погляди Феофана Прокоповича.
5. Сформулюйте ідею «сродної праці» в філософії Г. Сковороди.
6. Чому, на вашу думку, Г. Сковороду називають «українським Сократом».

7. Про які дві натури і три світи йдеться в філософії Г. Сковороди.
8. Які філософські ідеї в поезії Т. Г. Шевченка є провідними.
9. Які філософські ідеї ми можемо знайти в літературній творчості Л. Українки.
10. Сформулюйте філософські ідеї І. Франка.
11. Чому філософію П. Юркевича називають «Філософією серця».
12. Що означає термін «ноосфера».
13. Яким чином концепція ноосфери В. Вернадського вплинула на світову філософську думку.
14. Основні засади вчення про «ноосферу».

Практичне заняття 6. Філософія пізнання (гносеологія).

1. Пізнання як предмет філософського аналізу.
2. Чуттєве та раціональне в пізнанні.
3. Методи наукового пізнання.
4. Феноменологія.

Питання для самоконтролю:

1. Що вивчає гносеологія і як формуються її основні питання.
2. Дайте характеристику чуттєво та раціонального рівня пізнання.
3. Що вивчає феноменологія.
4. Види пізнання.
5. Проблема істини у філософії.
6. Форми і методи наукового пізнання.

Змістовий модуль 4. Проблеми науки, людини, суспільства, цивілізації і культури.

Практичне заняття 7. Філософська антропологія і проблеми людини в сучасному суспільстві.

1. Філософська антропологія, як філософське вчення про людину .
2. Основні підходи до вивчення людини в філософській антропології (Антропологічний дуалізм, монізм, плюралізм).
3. Антропосоціогенез. Єдність природного, соціального та духовного в людині.
4. Основні проблеми філософської антропології:
  - А) Вільна воля та детермінізм;
  - Б) Відповідальність людини за свої вчинки;

- В) Смысл життя та існування людини.
5. Проблема ідентичності в сучасному суспільстві (Роль соціальних мереж в формуванні ідентичності. Конфлікти на основі ідентичності).
  6. Проблема свободи в сучасному суспільстві (Роль технологій та інформаційних засобів масової комунікації в обмеженні свободи. Ризики залежності від технологій та соціальних мереж).
  7. Проблема моралі в сучасному суспільстві (Роль релігії в формуванні моральних цінностей. Етичні аспекти використання технологій та штучного інтелекту).

Питання для самоконтролю:

1. Що таке філософська антропологія і в чому її значення для розуміння людини.
2. Буття людини у світі природи.
3. Специфіка людського буття.
4. Смысл життя, смерті і безсмертя як проблеми філософської антропології.
5. В чому полягає антропологічний дуалізм.
6. Що таке детермінізм .
7. Які основні проблеми розглядає філософська антропологія.
8. Що таке антропосоціогенез.
9. Сформулюйте проблему смыслу життя людини. Що розуміється під смыслом життя сьогодні.
10. Які можливі наслідки мають технологічний розвиток та інші глобальні тенденції для людської природи та існування.
11. Основні теорії походження людини.

Практичне заняття 8. Соціальна філософія (Філософія суспільства).

1. Соціальна філософія, як розділ філософського знання. Загальна характеристика.
2. Соціум як історичний процес.
3. Визначення поняття суспільства.
4. Проблема взаємодії суспільства і природи.
5. Види суспільств та їх характеристика.
6. Структура і функції суспільства.
7. Основні теорії суспільства:
А) Класичні теорії суспільства (К. Маркс, Е. Дюркгейм, М. Вебер)

- Б)Сучасні теорії суспільства (Н. Луман, Е. Гідденс)..
8. Проблеми суспільства:
- А)Глобалізація та її наслідки;
  - Б)Соціальна нерівність та її причини;
  - В)Проблеми соціальної справедливості.

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає специфіка законів розвитку суспільства порівняно з законами розвитку природи.
2. Які проблеми розглядає соціальна філософія.
3. Проблема взаємодії культури і суспільства.
4. Політична система суспільства.
5. Чи потрібна нам філософія історії.
6. В чому різниця між аграрним, індустріальним та постіндустріальним видами суспільств.
7. В чому різниця між інформаційним, знаннєвим та громадянським суспільствами.
8. Що таке стратифікація.
9. Назвіть основні функції суспільства.
- 10.Що таке суспільна свідомість.
- 11.Які ідеї викладаються в класичних теоріях суспільства. Хто їх автори.
- 12.Сформулюйте основні положення комунікативної теорії влади Н. Лумана .
- 13.Хто є автором теорії структурації.
- 14.Які проблеми суспільства є актуальними в сучасному світі.
- 15.Що таке глобалізація та якими є її наслідки.
- 16.В чому причини соціальної нерівності та як вона проявляється.
- 17.Що таке соціальна справедливість. Як ви її розумієте.

Практичне заняття 9. Філософська теорія цінностей (Аксіологія).

1. Місце і роль аксіології в філософському пізнанні
2. Основні поняття аксіології:
  - А) Визначення поняття цінності
  - Б) Типи цінностей: матеріальні, соціальні, естетичні та духовні
  - В) Різновиди ціннісних орієнтацій

3. Основні аксіологічні концепції (об'єктивістська, суб'єктивістська, релятивістська)
4. Роль цінностей в людському житті
  - А) Відображення цінностей у поведінці та взаємодії людей
  - Б) Важливість цінностей у розвитку суспільства та індивіда
5. Ієрархія цінностей. Цінність та ідеал
6. Взаємозв'язок між цінностями та етикою

Питання для самоконтролю:

1. Що таке аксіологія.
2. Які існують типи цінностей.
3. Що таке ціннісні орієнтації.
4. Що таке базові цінності людського буття.
5. В чому суть об'єктивістської концепції цінностей.
6. Яка роль відіграють цінності в житті людини.
7. Яке значення відіграють цінності в житті суспільства.
8. Що таке ієрархія цінностей.
9. Які існують різновиди ціннісних орієнтацій.
10. Що таке суб'єктивізм в аксіології.
11. Вищі духовні цінності (істина, добро, краса).
12. Що таке релятивізм у теорії аксіології.
13. Які існують взаємозв'язки між цінностями та етикою.
14. Чи існує зв'язок між мудрістю і цінностями.

Практичне заняття 10. Глобальні проблеми сучасності. Футурологія.

1. Глобальні проблеми сучасності та способи їх вирішення
  - А) Екологічні проблеми та зміна клімату;
  - Б) Соціально-політичні конфлікти з використанням звичайної зброї та засобів масового ураження;
  - В) Демографічні виклики та міграція;
  - Г) Тероризм;
  - Д) Продовольча проблема;
  - Е) Хімічні та бактеріологічні засоби ураження.
2. Футурологія, як наука про майбутнє.
3. Сценарії розвитку технологій та науки.
4. Етичні виклики технологічного прогресу.
5. Концепції сталого розвитку та екологічної відповідальності.
6. Глобальна координація та міжнародне співробітництво.

7. Роль освіти в майбутньому. Освіта протягом життя.

Питання для самоконтролю:

1. Які проблеми сучасності можна назвати глобальними
2. Назвіть основні глобальні проблеми сучасності
3. Проблема війни і миру як головна проблема світу
4. Що ви знаєте про екологічну проблему
5. Що значить демографічна проблема
6. Чи існує проблема світового океану
7. Що являє собою енергетична проблема
8. Поясніть термін «сталий розвиток»
9. Що таке футурологія
10. Назвіть відомих футурологів і їх праці
11. Які проблеми розглядає футурологія
12. Які методи та інструменти використовуються у футурології для передбачення майбутнього
13. Які можливі ризики та переваги від застосування результатів футурологічних досліджень
14. Етика відповідальності.

3. ТЕМИ ЕСЕ

1. Свідоме і несвідоме. Розуміння несвідомого в концепціях Фрейда та Юнга.
2. Індивід і соціум.
3. Проблеми свободи.
4. Уявлення про цивілізацію. Типи цивілізацій.
5. Людина в мережевому світі.
6. «Цифровий» всесвіт – нові виміри буття.
7. Гра в житті людини.
8. Філософські роздуми про любов.
9. Простір та час в віртуальному світі.
10. Що потрібно зробити, щоб бути хорошим, може бути поганим ..., що має сенс, а що безглуздо (Дж. Хеллер).
11. Людина народжується вільною, а всюди вона у кайданах (Ж.-Ж. Руссо).
12. Проблема людини в працях Е. Фромма.
13. Аналіз історичного розвитку суспільства в контексті праці Е. Тофлера «Третя хвиля».
14. Екзистенціальна філософія (А. Камю «Міф про Сізіфа», «Бунтівна людина», Ортега-і-Гассет «Бунт мас»).
15. Глобальні проблеми, викликані протиріччям між природою і суспільством.
16. Що не вбиває мене, то робить мене сильнішим (Ф. Ніцше)
17. В одну і ту ж річку не можна увійти двічі (Геракліт)
18. Хто не карає зла, той сприяє його звершенню (Леонардо да Вінчі).
19. Без відчаю в житті немає і любові до життя (А. Камю)
20. Ніхто не жив у минулому, нікому не доведеться жити в майбутньому; сьогодення і є форма життя (А. Шопенгауер)
21. Любов - початок і кінець нашого існування. Без любові немає життя. Тому-то любов є те, перед чим схиляється мудра людина (Конфуцій)
22. Найвірніший засіб завоювати любов інших-подарувати їм свою любов (Жан Жак Руссо)
23. Роль суспільства у формуванні та розвитку особистості.
24. Будьте уважні до своїх думок — вони початок вчинків (Лао-Цзи)
25. Без боротьби немає прогресу (Ф. Дуглас)
26. Людьми не народжуються, а стають тими, хто вони є (К. Гельвецій)

27. Людина має свободу вибору, бо в іншому випадку поради, настанови, повчання, нагороди і покарання були б безглузді (Ф. Аквінський)
28. Якщо гроші не служать тобі, вони стануть панувати над тобою (Ф. Бекон)
29. Справжня рівність громадян полягає в тому, щоб всі вони однаково були підпорядковані законам (Ж. Д'аламбер)
30. Для громадянина політична свобода є душевний спокій, який заснований на переконанні у своїй безпеці (Ш. Монтеск'є)
31. Лише сильна держава забезпечує свободу своїм громадянам (Ж.-Ж. Руссо)
32. Що таке свобода і як нею розпорядитися.
33. У переможця багато друзів, і лише у переможеного вони справжні (Н. Макіавеллі).
34. "Друг вірний — захист міцний" (Г. С. Сковорода)
35. Розвиток людства та виникнення глобальних проблем.
36. Проблема ейджизму.
37. Істинно освічена людина ніколи не воює (Лао-Цзи).
38. Яке б не було наше сьогодні, світ - це наше завтра.

4. ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Проблеми генези філософії.
2. Соціальні передумови та джерела виникнення філософії.
3. Філософія в системі культури.
4. Світогляд, його структура та історичні типи.
5. Філософський світогляд, його особливості та еволюція.
6. Філософія і мистецтво.
7. Філософія і наука.
8. Філософія і політика.
9. Особливості виникнення філософії у Стародавній Індії.
10. Взаємообумовленість філософії і релігії в індійській традиції.
11. Веди і ведична література (філософський аналіз).
12. Філософія йоги: традиція і сьогодення.
13. Філософія буддизму.
14. Особливості виникнення китайської цивілізації та її характерні риси.
15. Основні школи давньокитайської цивілізації.
16. Філософія Лао Цзи.
17. Даосизм в сучасному Китаї.
18. Конфуціанство як етико-політичне і релігійно-філософське вчення.
19. Конфуціанство і духовний розвиток сучасного Китаю.

20. Мілетська школа: на межі цивілізацій і культур.
21. Універсалізм піфагорійської філософії.
22. Філософія Геракліта.
23. Давньогрецький атомізм.
24. Елейська школа.
25. Софістична філософія і логіка.
26. Проблема людини в сократичній філософії.
27. Філософія кініків.
28. Філософія Платона.
29. Вчення Платона про «ідеї».
30. Вчення Платона про ідеальну державу.
31. Філософія Аристотеля.
32. Логіка Аристотеля.
33. Фізика і космологія Аристотеля.
34. Теорія пізнання Аристотеля.
35. Вчення Аристотеля про суспільство і державу.
36. Філософія скептицизму.
37. Епікуреїзм.
38. Стоїцизм в Давньому Римі.
39. Сенека як філософ.
40. Філософія Марка Аврелія.
41. Неоплатонізм.
42. Філософія Плотіна.
43. Християнство, його філософські і теологічні джерела.
44. Філософія Августина Блаженного.
45. Християнська апологетика і патристика.
46. Розвиток філософії у Візантії.
47. Середньовічна арабо-ісламська філософія і культура та її вплив на європейську філософію.
48. Схоластична філософія в Західній Європі.
49. Ансельм Кентерберійський і оформлення католицької схоластики.
50. Проблема універсалій у філософії Абеяра.
51. Філософсько-теологічне вчення Фоми (Томи) Аквінського.
52. Гуманістична спрямованість філософії доби Відродження.
53. Пантеїстична філософія М. Кузанського.
54. Філософія Джордано Бруно.
55. Соціальна утопія Томаса Мора.
56. «Місто Сонця» Томмазо Кампанелли та її вплив на розвиток європейської суспільно-політичної думки.
57. Ідеальне місто в уявленнях філософів доби Відродження.
58. Політична філософія Нікколо Макіавеллі.
59. Емпіризм і раціоналізм у філософії Нового часу.
60. Теорія пізнання Френсіса Бекона.
61. Класичний раціоналізм Рене Декарта.

62. Пантеїзм і вільнодумство у філософії Б. Спінози.
63. Філософський плюралізм Г. В. Лейбніца.
64. Феномен європейського Просвітництва.
65. Сенсуалізм Д. Локка, Дж. Берклі, Д. Юма.
66. Соціальна філософія Джона Локка.
67. Суб'єктивний ідеалізм Дж. Берклі і Д. Юма.
68. Соціальна філософія Ш. Л. Монтеск'є.
69. Філософські погляди Вольтера.
70. Соціальна філософія Ж. Ж. Руссо.
71. І. Кант – фундатор Німецької Класичної Філософії.
72. Філософія трансцендентального ідеалізму Шеллінга.
73. Раціональний зміст гегелівської діалектики.
74. Філософія марксизму.
75. Переоцінка цінностей і концепція надлюдини у філософії Ф. Ніцше.
76. Філософія волі Артура Шопенгауера.
77. Філософська герменевтика.
78. Феноменологія Гуссерля.
79. Раціовіталізм Х. Ортеги-і-Гассета і проблеми дегуманізації мистецтва.
80. Концепція масового суспільства в філософії Х. Ортеги-і-Гассета («Повстання мас»).
81. Проблема людини та її свободи у філософії екзистенціалізму.
82. Фундаментальна онтологія М. Гайдеггера.
83. Проблеми розвитку мистецтва і суспільства в екзистенціалізмі Ж. П. Сартра.
84. Проблема абсурду людського буття в екзистенціалізмі Альбера Камю.
85. Людина та історія в філософії Карла Ясперса.
86. Проблема раціонального та ірраціонального в філософії ХХ століття.
87. Філософський позитивізм і неопозитивізм.
88. Філософські погляди Феофана Прокоповича.
89. «Філософія серця» Григорія Сковороди.
90. Філософія Памфіла Юркевича.
91. Філософські погляди Тараса Шевченка.
92. Творчість Лесі Українки в філософському контексті.
93. Соціальна філософія Івана Франка.
94. Розвиток філософської думки в Україні та в діаспорі у ХХ сторіччі.
95. Теорія ноосфери В. Вернадського.
96. Філософський зміст проблеми буття.
97. Прагматичність людського буття.
98. Реляційна і субстанціональна концепція простору і часу.
99. Проблема розмірності простору-часу та його нескінченості.
100. Соціальний простір і час.

101. Діалектика як теорія розвитку.
102. Закони діалектики.
103. Пізнання як вид духовної діяльності.
104. Рівні, форми і методи наукового пізнання.
105. Єдність чуттєвого і раціонального, логіки та інтуїції в пізнанні.
106. Проблема критеріїв істини в сучасній філософії.
107. Практика як специфічно людський спосіб освоєння світу.
108. Діалектика практичної і теоретичної діяльності.
109. Поняття соціального прогресу та проблема його критеріїв.
110. Природа і суспільство. Основні етапи взаємодії.
111. Екологічна криза і глобальні проблеми сучасності.
112. Проблема походження свідомості.
113. Проблема цінностей в духовному розвитку людства.
114. Духовне життя суспільства. Форми суспільної свідомості.
115. Глобалізація: проблеми і перспективи.
116. Глобалізація і проблема збереження етно-культурної своєрідності народів.
117. Теорія полілінійного і замкненого розвитку культур (О. Шпенглер, А. Тойнбі).
118. Теорія зіткнення цивілізацій С. Хантінгтона.
119. Роль видатних особистостей та еліти в культурі й історії.
120. Теорія поколінь в філософії.
121. Специфіка формування менталітету українського народу.
122. Українська духовна культура: діалектика національного і загальнолюдського.
123. Футурологічні концепції створення загальнолюдської цивілізації.
124. Соціальне прогнозування і передбачення та проблема вибору альтернатив майбутнього.
125. Ідеальне місто в «Проекті «Венера» Ж. Фреско: архітектурна складова та філософське наповнення.

Студент може запропонувати власну тему есе або реферату, попередньо узгодивши її з викладачем.

5.ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Термін «філософія» етимологічно означає:
А) роздуми;
Б) компетентна думка;
В) професійна діяльність;
Г) любов до мудрості.
2. Філософські рішення не можуть бути:
А) гіпотетичними;
Б) остаточними;
В) неоднозначними;
Г) складними.
3. Стійка система поглядів на світ, знань, переконань, уявлень, вірувань людини, що визначає вибір певної життєвої позиції, відношення до світу і до інших людей – це:
А) світосприйняття;
Б) світорозуміння;
В) світогляд;
Г) світовідчуття.
4. Ідеалізм - це філософський напрямок, який стверджує
А) вторинність ідеального (духовного) стосовно матеріального;
Б) первинність ідеї, духу, свідомості щодо матерії;
В) важливість формування корисного для соціуму ідеалу в різних сферах буття суспільства;
Г) необхідність конструювання внутрішнього ідеалу з яким співставляється зовнішня поведінка людини.
5. Матеріалізм- це філософський напрямок, який стверджує
А) вторинність матерії щодо свідомості, духу, ідеї;
Б) що матеріальне та духовне є однаково важливими для світової гармонії;

В) первинність матерії щодо свідомості, духу, ідеї;
Г) що матерія позбавлена внутрішнього потенціалу для розвитку.

6. Засновником даосизму в Китаї був:

- А) Мо Цзи;
- Б) Лао Цзи;
- В) Конфуцій;
- Г) Чжуан Цзи.

7. Недіяння в даосизмі – це:

- А) повна бездіяльність;
- Б) необхідне втручання в події;
- В) планування своїх дій;
- Г) внутрішнє звільнення від будь-якої егоїстичної діяльності.

8. Серед основоположних принципів вчення Конфуція немає наступного:

- А) слухатись старших за віком і званням;
- Б) стримувати себе, уникати крайнощів;
- В) формувати власний незалежний стиль життя і мислення;
- Г) бути гуманним, людяним.

9. Управління суспільством в конфуціанстві порівнюється з відношеннями:

- А) батька і сина;
- Б) одnodумців;
- В) друзів;
- Г) пастуха та отари.

10. Давньоіндійські джерела кінця II – початку I тисячоліття до н.е., збірки гімнів на честь богів мали назву:

- А) Веди;
- Б) Йога-сутра;
- В) Трипітака.
- Г) Дао де цзин

11. Перевтілення душі в низці нових народжень за законом карми в індійській філософії це:

- А) мокша;
- Б) нірвана;
- В) сансара.
- Г) дхарма

12. Карма в давньоіндійській філософії - це:

- А) закон вічного кругообігу буття;
- Б) поняття відплати, призначення, наслідків своїх дій, що впливають на наступні народження;
- В) сукупність встановлених норм і правил, дотримання яких необхідне для підтримки космічного порядку;
- Г) вихід за межі кола перевтілень.

13. Будда у відповідному релігійно-філософському вченні – це:

- А) родове ім'я принца Гаутама Шак'ямуні;
- Б) просвітлений;
- В) мудрий;
- Г) той, що йде шляхом дао

14. Буддизм ввів в якості початкового поняття в свою філософію:

- А) надію;
- Б) любов;
- В) бажання;
- Г) страждання.

15. Хто вважав, що пізнання вічних і абсолютних істин під силу лише філософам, які наділені відповідною мудрою душею:

- А) Платон;
- Б) Піфагор;
- В) Аристотель;
- Г) Епікур.

16. Для Платона світ ілюзорний, вторинний – це світ:

- А) першоматерії;
- Б) ідей;
- В) багатьох конкретних предметів і речей;
- Г) уявлень.

17. Сократ казав: «Я знаю, що нічого не знаю, але...»

- А) знати все неможливо;
- Б) знання збільшують скорботу;
- В) знати щось взагалі не потрібно;
- Г) інші не знають і цього.

18. За Аристотелем, людина – це:

- А) двонога істота без пір'я;
- Б) моральна істота;
- В) душа у в'язниці тіла;
- Г) суспільна тварина.

19. Про те, що на чолі держави мають стояти філософи, казав:

- А) Фалес;
- Б) Сократ;
- В) Платон;
- Г) Аристотель.

20. Астрономічна система Аристотеля-Птолемея домінувала в науці протягом всього середньовіччя. В ній стверджувалось:

- А) Земля є центром всесвіту, її форма - сфера. Сам всесвіт обмежений сферою нерухомих зірок.
- Б) Сонце є центром всесвіту, Земля обертається навколо нього, її форма - сфера.
- В) Земля є центром всесвіту, її форма - плаский диск. Сам всесвіт це обмежена сфера.
- Г) Всесвіт немає фіксованого центру, він нескінчений. Земля лише одне з величезної кількості небесних тіл, її форма – еліпсоїд.

21. Завдання середньовічної філософії, з точки зору схоластів, полягала в тому щоб:
- А) досліджувати соціальну дійсність;
  - Б) досліджувати природу;
  - В) знайти раціональні докази віри;
  - Г) сформувати християнську філософію на противагу язичницькій.
22. Патристика – це
- А) вчення Отців Церкви.
  - Б) логічне обґрунтування, захист і систематизація богословських істин.
  - В) захист ідей християнства від панівних на той час ідей язичницьких.
  - Г) віра в таємничі надприродні сили.
23. Напрямок середньовічної філософії, що відкидав справжнє існування загальних понять, вважаючи їх лише словесними оболонками – це:
- А) номіналізм;
  - Б) реалізм;
  - В) апологетика;
  - Г) схоластика.
24. Хто з нижченаведених філософів відноситься до середньовічної філософії:
- А) Аристотель;
  - Б) Цицерон;
  - В) Геракліт;
  - Г) Сенека;
  - Д) Тома Аквінський;
  - Є) Фалес;
  - Ж) Аврелій Августин;
  - З) Платон.
25. Досліджуючи проблеми людської душі, Тома Аквінський виходив з того, що:

- А) душа – є чиста форма без матерії, вона безтілесна;
- Б) душа- є частиною тіла;
- В) душа складається з особливої тонкої матерії, відмінної від тілесної, тому її не можна знищити;
- Г) душа – є проявом надіндивідуального духа, тому вона незнищена.

26. До характерних рис філософії Відродження не відноситься

- А) пантеїзм;
- Б) гуманізм;
- В) теоцентризм;
- Г) антропоцентризм.

27. Коперніканський переворот, що передувє науковій революції XVI сторіччя, полягав в зміні системи світу Аристотеля-Птолемея на

- А) геоцентричну;
- Б) теоцентричну;
- В) геліоцентричну;
- Г) антропоцентричну.

28. До утопістів епохи Відродження відносять наступних філософів

- А) Томас Мор;
- Б) Нікколо Макіавеллі;
- В) Томмазо Кампанелла;
- Г) Микола Кузанський.

29. Емпіризм в філософії Нового часу це

- А) філософський напрямок, що вважає чуттєвий досвід головним джерелом і критерієм вірогідного знання;
- Б) філософський напрямок, що вважає чуттєвий досвід і розум однаково важливими в пізнанні світу;
- В) філософський напрямок, що вважає розум основою пізнання;
- Г) філософський напрямок, що вважає чуттєвий досвід вторинним відносно до розуму в процесі пізнання.

30. Індуктивний метод

А) характеризує шлях пізнання від загального до конкретного. Виведення конкретних фактів із науково підтвердженого загального положення;

Б) характеризує шлях пізнання від конкретного до загального, Від фіксування окремих фактів до їх узагальнення;

В) характеризує шлях пізнання, що стверджує первинність чуттєвого досвіду;

Г) характеризує шлях пізнання через апіорні форми чуттєвості.

31. Джон Локк вважав, що до невід'ємних прав людини відносяться:

1. Право на життя.

2. Право на свободу.

3...

А) Право на приватну власність.

Б) Право на працю.

В) Право на безкоштовну початкову освіту.

Г) Право на вільний розвиток своєї особистості.

32. Які з нижченаведених філософських напрямків відносяться до ірраціоналізму?

А) марксизм;

Б) "філософія життя";

В) екзистенціалізм;

Г) позитивізм.

33. Апіорними формами чуттєвості за І. Кантом є:

А) дух і матерія;

Б) сприйняття та мислення;

В) кількість, якість, модальність, відношення;

Г) простір і час.

34. До законів діалектики Ф. Гегеля не відноситься

А) закон єдності і боротьби протилежностей;

- Б) закон заперечення заперечень;
- В) закон еволюційного розвитку;
- Г) закон переходу кількісних змін в якісні.

35. Це суворо матеріалістичне, атеїстичне вчення стверджує можливість об'єктивного пізнання світу людиною, наголошує на первинності економічного буття суспільства що визначає буття духовне, стверджує, що історія людства – це зміна суспільно-виробничих формацій, яку в свою чергу визначає боротьба класів.

Напишіть його назву.

36. Сцієнтизм - це

- А) філософський напрямок, що абсолютизує роль науки, наукових знань як головного чинника прогресу в історії і засобу вирішення суспільних проблем.
- Б) філософський напрямок, що полягає в критичному ставленні до науки, її положенню в культурі і її можливостей пізнання
- В) філософський напрямок, що стверджує неможливість об'єктивного пізнання світу.
- Г) філософський напрямок, що стверджує

37. "Людина - це канат натягнутий між твариною і надлюдиною, - канат над прірвою".

"Що таке мавпа відносно людини? Посміховисько чи болісна ганьба. І тим самим має бути людина для надлюдини: посміховиськом чи болісною ганьбою".

Напишіть прізвище філософа цитати якого наведені.

38. До філософії екзистенціалізму не відноситься ідея:

- А) абсурдності світу;
- Б) передування існування сутності;
- В) спрямованості буття до певної мети;
- Г) свободи вибору і відповідальності за нього.

39. До філософських ідей Г. Сковороди не відноситься:

- А) вчення про дві натури;
- Б) концепція сродної праці;
- В) вчення про три світи;
- Г) концепція ідеальної православної держави.

40. Теорію ноосфери розробляв:

- А) Феофан Прокопович;
- Б) Григорій Сковорода;
- В) Памфіл Юркевич;
- Г) Володимир Вернадський.

6.Список літератури:

Підручники:

1. Філософія: підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.
2. Філософія: підручник для студентів і курсантів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації / авт.кол.; за ред. О. В. Рябіної, Л. І. Юрченко. – Х.: Видавництво Іванченка І.С., 2021 . – 286 с.
3. Воронюк О.Л. Філософія : підручник / О.Л. Воронюк. — 3-є вид., переробл. та допов. — К. : ВСВ «Медицина», 2018. — 216 с.
4. Данильян О.Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Харків : Право, 2018. – 432 с.
5. Шепетяк Олег, Шепетяк Оксана Філософія: Підручник. – Львів: Місіонер, 2020. – 784 с.
6. Пекарик А.М. Філософія : підручник для студентів ВНЗ / А.М. Пекарик. – Харків : Едена, 2010. – 479 с.

Навчальні посібники:

1. Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія : Навч. посіб. для студ. і аспірантів вищ. навч. закл. / Є.М. Причепій, А.М. Черній, В.Д. Гвоздецький, Л.А. Чекаль. - К. : Аграр. наука, 2000. - 504 с.
2. Предборська І.М., Ганаба С.О. Філософія історії : навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2021. 231 с.
3. Петінова О. Б. Філософія: навчальний посібник / О. Б. Петінова. – Одеса, 2019. – 304 с.
4. Петрушенко В.Л. Філософія : Курс лекцій : Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти I-IV рівнів акредитації. – Львів : «Новий світ», 2011. – 504 с.
5. Філософія [Електронний ресурс]: навч.посібник / Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєвська та ін. – Київ, КНЕУ, 2019. – 368 с.
6. Буслинський, В. А. Історія філософії: Навч. посібник для студ. вищ. навч. заклад. - Львів : Новий Світ-2000, 2007.
7. Волинка, Г. І. Філософія Стародавності і середньовіччя в освітньому контексті: Навч. посібник. - К. : Вищ. освіта, 2005.

Додаткова література:

1. Беломесяцев А.Б. Філософські основи архітектури. /А.Б.Беломесяцев. – К.: ППСМ АМУ, 2005. – 488 с.
2. Білодід, Ю. М. Філософія: Український світоглядний акцент: Навч. посібник. - К.: Кондор, 2006.
3. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства [Електронний ресурс] / Деніел Белл. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://molotoff.info/advises/29-2009-09-16-18-59-51/5897-d-bell-prihid-postindustrialnogo-suspilstva.html>
4. Гадамер Г.-Г. Істина і метод. Т. 1-2. / Том 1: Герменевтика І: Основи філософської герменевтики. — К.: Юніверс, 2000. — 464 с. // Том 2: Герменевтика ІІ: доповнення. — К.: Юніверс, 2000. — 478 с.
5. Гакслі О. Який чудесний світ новий!- Book Chef, 2021.- 304 с.
6. Григор'єв В. Й. Соціально-філософська парадигма фізичної культури і спорту України в контексті філософського дискурсу / В. Й. Григор'єв // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2007. – № 4. – С. 108–111.
7. Декарт. Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямувати свій розум і відшукати істину в науках (Пер. з фр. В. Адрушка і С. Гатальської). — Київ: «Тандем», 2001. — 101 с.
8. Зарубіжна філософія ХХ століття. Под ред. Г.И. Волынки. - К.: Довіра, 1993.— 239 с.
9. Кант І. Критика чистого розуму / Пер. з нім. та приміт. І. Бурковського. — К.: Юніверс, 2000.
10. Камю А. Том 3. Есе. Упоряд. О. Жупанський// Міф про Сізіфа. - Харків, Фоліо, 1997. — 623 с.— С. 13-129.
11. Платон. Держава. - К.: Основи, 2000. - 355 с.
12. Попович М. Григорій Сковорода: філософія свободи . – К.: Майстерня Білецьких, 2007. – 256с.
13. Рижко В.А. Неоконцептологія : Монографія / В. А. Рижко. - К.: Логос, 2016. - 604 с.
14. Сковорода Г. Наркіс. Розмова про те: пізнай себе // Твори: У 2 т. / Пер. М. Кашуби, В. Шевчука. - К., 1994. - Т. 1. - С. 150–195.
15. Столярів В. І. Філософія спорту і тілесності людини. Книга І. Введення у світ філософії спорту і тілесності людини.
16. Татаркевич В. Історія філософії: Т.2: Філософія Нового часу до 1830 року [пер з пол. О. Гірний]. – Львів: Свічадо, 1999. – 352 с.
17. Татаркевич В. Історія філософії: Т.3: Філософія ХІХ століття і новітня / Пер. з пол. – Львів: Свічадо, 1999. - 568 с.
18. Франко І. Наука і її взаємини з працюючими класами // І. Франко; Зібрання творів: у 50-ти т. – Т. 45. Філософські праці. – К.: Наук. думка, 1986. – С. 24–40.

19. Філософія науки, техніки, архітектури в гуманістичному вимірі: монографія. – К.: 7БЦ, 2021. – 198 с.
20. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу.- Клуб сімейного дозвілля, 2016.
21. Фромм Е. Втеча від свободи / Пер. з англ. М. Яковлев. Харків: «КСД», 2019. 288 с.
22. Чижевський Д. Філософія Г. С. Сковороди / Підготовка тексту й переднє слово проф. Леоніда Ушкалова. - Харків: Прапор, 2004. - 272 с.
23. Шваб К. Четверта промислова революція: як до неї готуватися [Електронний ресурс] / Клаус Шваб. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://nubip.edu.ua/node/23076>.

Інформаційні ресурси:

1. Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [https:// www.nbuv.gov.ua](https://www.nbuv.gov.ua)
2. Електронна бібліотека матеріалів з філософії Інституту філософії ім. Г.С.Сковороди <https://www.filosof.com.ua/links.htm>
3. Бібліотека КНУБА. <http://library.knuba.edu.ua/>

Навчально-методичне видання

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ ТА ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ

Методичні рекомендації до семінарських занять
для студентів всіх спеціальностей очної форми навчання

Укладачі: І.В. Чорноморденко, д-р філос. наук, професор
Н.М. Лакуша, канд. філос. наук, доцент
О.А. Гринько, канд. філос. наук, доцент
Н. А. Крицька, асистент

Комп'ютерна верстка

Підписано до друку   Формат